

Załącznik

do uchwały Nr/2025

Rady Powiatu Człuchowskiego

z dnia stycznia 2025r.

PROGRAM ROZWOJU PIECZY
ZASTĘPCZEJ
W POWIECIE
CZŁUCHOWSKIM
NA LATA 2025-2027
PCPR Człuchów

CZŁUCHÓW 2025

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
I. CHARAKTERYSTYKA PIECZY ZASTĘPCZEJ	6
1. Rodzinna piecza zastępcza	8
2. Instytucjonalna piecza zastępcza	17
3. Usamodzielnianie wychowanków	22
II. DIAGNOZA SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ	24
III. PROBLEMY PIECZY ZASTĘPCZEJ	27
IV. CELE PROGRAMU	41
V. LIMIT RODZIN ZASTĘPCZYCH ZAWODOWYCH NA LATA 2022-2024	44
VI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU	44
VII. REALIZATORZY PROGRAMU	45
VIII. ADRESACI PROGRAMU	45
IX. MONITORING I EWALUACJA	46
X. WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘTYCH CELÓW	46
XI. ZAKOŃCZENIE	46

WSTĘP

„Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”¹- to słowa preambuły ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2024 roku, poz. 177 ze zm.), które od lat wyznaczają cele i kierunki działań pieczy zastępczej. Preambuła niosąca przesłanie szeroko rozumianej pieczy zastępczej.

W polskim porządku prawnym ochrona dziecka i rodziny zajmuje szczególne miejsce. Zgodnie z obowiązującym prawem w sytuacji, kiedy dobro dziecka pozwala pomóc rodzinie bez konieczności ograniczania władzy rodzicielskiej w zakresie sprawowania opieki, rodzina otrzymuje pomoc w postaci poradnictwa, terapii rodzinnej, asystentury rodzinnej lub pracy socjalnej. Natomiast w przypadku, gdy dziecko jest całkowicie lub częściowo pozbawione opieki rodzicielskiej, powiat ma za zadanie zapewnić mu opiekę i wychowanie w warunkach jak najbardziej zbliżonych do warunków naturalnych - oczywiście mając na uwadze dobro dziecka i jego potrzeby.

Obowiązek ten wynika z zapisów zawartych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej na podstawie, której jednostka samorządu terytorialnego jest zobowiązana do organizowania dzieciom i młodzieży pozbawionej wsparcia rodziny (opiekunów), pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej.

System pieczy zastępczej, obejmujący pieczę rodzinną i instytucjonalną, podlega nieustannym zmianom. Dokonują się one w obszarach polityki społecznej, na kanwie idei prymatu rodziny, celem tworzenia i wdrażania rozwiązań, dążących do zabezpieczenia dzieciom pozbawionym możliwości życia w rodzinie generacyjnej, pieczy zastępczej w jej rodzinnych formach. Mimo zastosowania wachlarza wsparcia rodzin naturalnych wciąż wiele dzieci przebywa i jest umieszczanych w pieczy zastępczej, jego ważną

sekwencją jest zadbanie o optymalne funkcjonowanie rodzinnych form pieczy zastępczej. To zadanie na podstawie obowiązującego prawa, w głównej mierze, przypisane jest samorządom szczebla powiatowego.

Zgodnie z art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2024r., poz. 177 ze zm.) do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych.

Aktualny Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na terenie Powiatu Człuchowskiego przyjęty został Uchwałą Nr XLIX/296/2022 z dnia 29.06.2022r. do realizacji na lata 2022-2024, w związku z upływającym okresem obowiązywania Programu, należało opracować nowy dokument tj. Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na terenie Powiatu Człuchowskiego na lata 2025-2027. Tym samym opracowując nowy program, jego autorzy jako nadrzędne przyjmują dobro dziecka oraz jego rozwój i wokół tego dobra spróbują budować spójny i wysokiej jakości system opieki. Biorą jednakże pod uwagę fakt, że piecza zastępcza jest jedynie wycinkiem całego systemu społecznego, a wiele powinno zadziałać się na rzecz zachowania dziecka w jego rodzinie pochodzenia, jak i po odebraniu dziecka na rzecz jego powrotu, co zdarza się rzadko.

Poniższy Program przedstawia charakterystykę pieczy zastępczej, zarówno rodzinnej jak i instytucjonalnej, jej diagnozę i problemy, a także omawia tematykę usamodzielnienia wychowanków uwzględniając kierunki działań wskazanych w ustawie oraz założenia określone w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Człuchowskiego. Istotną część Programu stanowi określenie działań, poprzez które zostaną osiągnięte cele, w tym między innymi rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, specjalistyczne wsparcie dla rodzin zastępczych i ich podopiecznych, świadczenie usług w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych zgodnie z faktycznymi potrzebami oraz wsparcie usamodzielnianych wychowanków.

Podstawa prawna

Działania uwzględnione w niniejszym Programie podejmowane i realizowane są w oparciu o:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej;
- Konwencję o Prawach Dziecka;

- Ustawę z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym;
- Ustawę z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- Ustawę z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej;
- Ustawę z dnia 9 MARCA 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- Ustawę z dnia 11 lutego 2016r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci;
- Ustawę z dnia 4 listopada 2016r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- Ustawę z dnia 9 czerwca 2022r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich;
- Ustawę z dnia 25 lutego 1964r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy;
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 16 listopada 2023r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 listopada 2023r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej;
- Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2022 – 2030.

Program jest spójny ze:

- 1) Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 przyjętą uchwałą nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 roku,
- 2) Wojewódzkim Programem Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2030 przyjęty uchwałą nr 412/XXXIV/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 czerwca 2021 roku,
- 3) Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Człuchowskim na lata 2021-2030 przyjętą uchwałą nr XXXIX/2429/2021 Rady Powiatu Człuchowskiego z dnia 30 września 2021 roku,
- 4) Powiatowym Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w Powiecie Człuchowskim na lata 2024-2028 przyjętą uchwałą nr LXIX/400/2023 Rady Powiatu Człuchowskiego z dnia 28 grudnia 2023 roku,
- 5) Programem profilaktycznym w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą na lata 2024-2028 przyjętym uchwałą nr LXXI/411/2024 Rady Powiatu Człuchowskiego z dnia 23 stycznia 2024 roku.

I. CHARAKTERYSTYKA PIECZY ZASTĘPCZEJ

System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom poza środowiskiem biologicznym, w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców.

System pieczy zastępczej stanowi formę pomocy rodzinie biologicznej w celu przezwyciężenia trudności życiowych rodziny. Zgodnie z ustawą, dziecko umieszcza się bowiem w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo umieszczenia go w rodzinie przysposabiającej.

Od dnia 1 stycznia 2012 roku ustanowiono nowy podział kompetencji w zakresie wspierania rodziny i dziecka i systemu pieczy zastępczej. Poniżej przedstawiono podział zadań na poszczególne szczeble samorządowe:

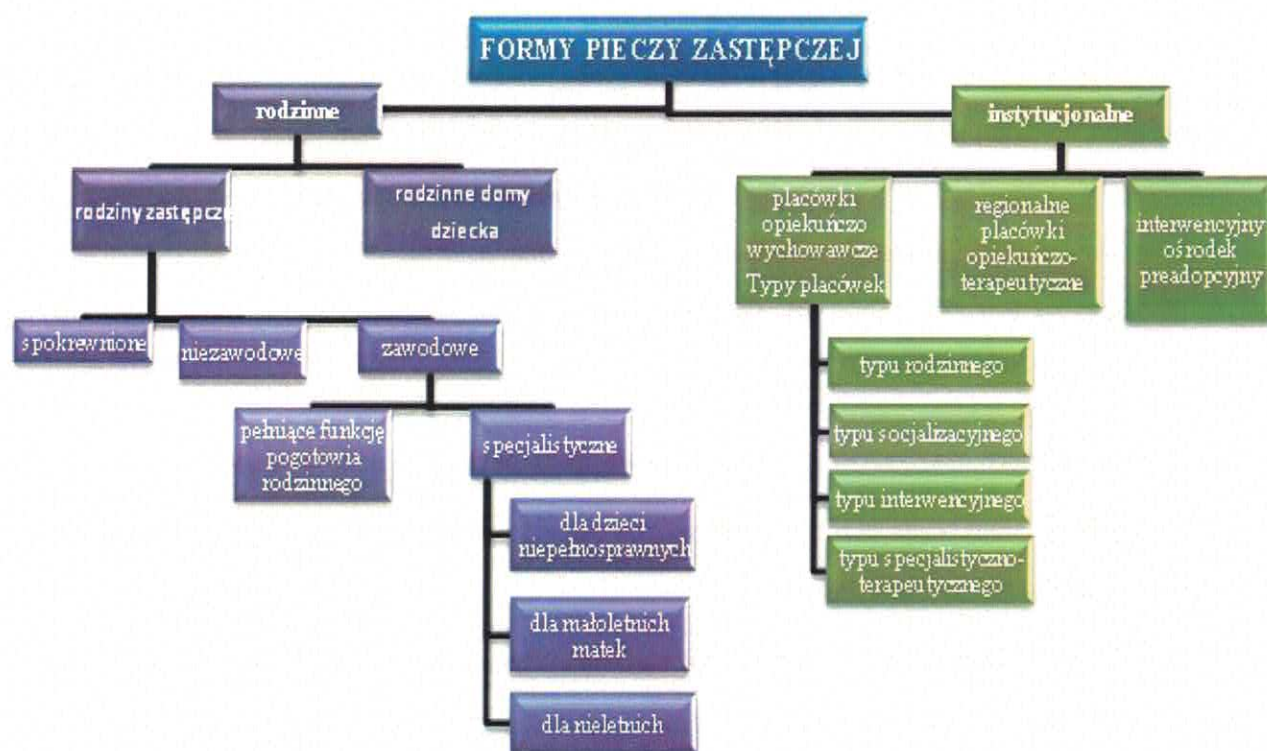

Zadania pieczy zastępczej zdefiniowano w art. 33 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, gdzie wymienia się je jako zapewnienie, oprócz pracy z rodziną naturalną, także „przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych zgodnie z

zasadami etyki, nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych, a także zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych".

Zadania z zakresu systemu pieczy zastępczej należą do kompetencji jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego - powiatów, a w nich w szczególności do powiatowych centrów pomocy rodzinie, organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Starosta Człuchowski Zarządzeniem Nr 32/2011 z dnia 20 grudnia 2011 roku na organizatora pieczy zastępczej wyznaczył Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Człuchowie.

Pieczą zastępczą nad dziećmi sprawowana jest w Polsce w dwóch formach - rodzinnej i instytucjonalnej. Zasady ich organizacji i prosperowania uregulowane są w ustawie. Jest to rodzaj usług społecznych, będących dopełnieniem i uzupełnieniem wsparcia rodzin naturalnych, które z różnych względów nie mogą zapewnić swoim dzieciom opieki i wychowania. Ustawa wymienia, w ramach tych form, różne typy podmiotów sprawujących pieczę zastępczą, które przedstawiono na poniższym schemacie.

Piecznia zastępcza to piecznia sprawowana poza rodziną biologiczną dziecka przez rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze przez wszystkie dni tygodnia, przez całą dobę, w zasadzie bez z góry określonego terminu jej zakończenia w konsekwencji ingerencji sądu w sferę władzy rodzicielskiej.

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje:

- przede wszystkim na podstawie orzeczenia sądu,
- w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną,
- na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, zastosowania art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej albo placówce opiekuńczo-wychowawczej następuje po uzyskaniu zgody, odpowiednio rodziców zastępczych albo dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej. Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletności. Osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może przebywać w dotychczasowej rodzinie albo placówce nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia, jeżeli się nadal uczy.

1. Rodzinna piecznia zastępcza

Rodzinne formy pieczy zastępczej tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodziną zastępczą spokrewnioną mogą być tylko wstępni lub rodzeństwo dziecka, natomiast inne osoby mogą tworzyć pozostałe rodzinne formy pieczy zastępczej, czyli rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową lub rodzinny dom dziecka.

Określona jest ilość dzieci lub osób pełnoletnich pozostających w pieczy zastępczej, pod opieką rodzinnych form pieczy zastępczej i tak:

- w rodzinie zastępczej zawodowej i niezawodowej może przebywać do trójki dzieci,
- w rodzinnym domu dziecka może przebywać do ośmiorga dzieci (art. 53 i 61 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Wyjątkiem od wskazanych limitów jest konieczność umieszczenia liczniejszego rodzeństwa, ale może to wystąpić tylko w sytuacji wyrażenia zgody prowadzących oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodziny pieczy zastępczej. Rodziny zastępcze zawodowe i prowadzący rodzinny dom dziecka zawierają z właściwym starostą umowę o pełnienie tych funkcji na odpowiednio minimum 4 i 5 lat. Umowy te oparte są na zasadach Kodeksu cywilnego, dotyczących umów zlecenia, ale okres pełnienia funkcji pieczy

zastępczej w tej formie wlicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień pracowniczych.

Formą rodzinnej opieki nad dzieckiem jest rodzina zastępcza. Głównym zadaniem rodziny zastępczej jest zapewnienie właściwych warunków wychowania i rozwoju dziecka pozbawionego szansy wychowania w rodzinie biologicznej.

Formy rodzinnej pieczy zastępczej, zgodnie z art. 39 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, to rodziny zastępcze:

- spokrewnione,
- niezawodowe,
- zawodowe, w tym:
 - pełniące funkcję pogotowia rodzinnego,
 - specjalistyczne.

W niezawodowej i zawodowej rodzinie zastępczej w tym samym czasie może przybywać nie więcej niż 3 dzieci lub osób które osiągnęły pełnoletność, przebywając w pieczy zastępczej. W przypadku konieczności umieszczenia w rodzinie zastępczej licznego rodzeństwa liczba dzieci może się zwiększyć za zgodą rodziny zastępczej oraz przy pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W zawodowej rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego umieszcza się nie więcej niż 3 dzieci do czasu unormowania życiowej sytuacji dziecka, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. W wyjątkowych sytuacjach pobyt za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej może być przedłużony do 8 miesięcy lub do czasu zakończenia postępowania sądowego.

W rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej umieszcza się dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz dzieci na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

W rodzinnym domu dziecka w tym samym czasie nie może przebywać więcej niż 8 dzieci lub osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. Liczba umieszczonych dzieci może się zwiększyć po uzyskaniu zgody prowadzącego rodzinny dom dziecka i pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Analizując obecny stan prawny należy zauważyć, iż ustawodawca zakłada rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej w miejsce pieczy instytucjonalnej. Zgodnie z tym założeniem, wszystkie dzieci do 10 roku

zycia, które nie mogą pozostawać w rodzinach biologicznych mają zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

W celu określenia sposobu realizacji powyższego założenia, niezbędne jest scharakteryzowanie funkcjonującej na terenie Powiatu rodzinnej pieczy zastępczej. W związku z tym poniżej przedstawione zostaną informacje dotyczące między innymi liczby rodzin zastępczych, liczby dzieci przebywających w pieczy rodzinnej, ich wieku, a także powodów umieszczenia w pieczy. Ponadto omówione zostaną problemy pieczy zastępczej, trudności występujące w rodzinach zastępczych oraz wsparcie udzielane opiekunom i dzieciom. Przedmiotowe informacje są niezbędne dla określenia kierunku zmian.

W oparciu o dane zgromadzone przez PCPR Czulchów na przestrzeni ostatnich lat, poniżej przedstawione są informacje dotyczące liczby poszczególnych rodzinnych form pieczy zastępczej jak i dzieci przebywających w nich.

Tabela 1. Liczba rodzinnych form pieczy zastępczej i liczba dzieci przebywających w pieczy (stan na 31 grudnia danego roku).

Liczba rodzin zastępczych/liczba dzieci	2020	2021	2022	2023	2024
Rodziny zastępcze spokrewnione	24	25	23	23	25
Dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	34	31	30	28	33
Rodziny zastępcze niezawodowe	11	9	10	11	13
Dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych	16	11	16	16	21
Rodziny zastępcze zawodowe	3	4	3	3	2
Dzieci w rodzinach zastępczych zawodowych	8	14	15	15	5
Rodzinne domy dziecka	0	0	0	0	1
Dzieci w rodzinnym domu dziecka	0	0	0	0	11
Suma rodzin zastępczych	38	38	37	37	41
Suma dzieci przebywających w pieczy rodzinnej	58	56	61	59	70

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Czulchów.

Na podstawie powyżej przedstawionych danych można zauważyć utrzymujący się na tym samym poziomie stan liczby rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych, jak i dzieci u nich przebywających. Natomiast od 01.01.2024r. utworzono jeden rodzinny dom dziecka.

Kolejnym wnioskiem, który nasuwa się na podstawie analizy powyższych danych jest fakt, iż niezmiennie największą grupę opiekunów zastępczych stanowią rodziny spokrewnione, następnie rodziny zastępcze niezawodowe, rodziny zawodowe.

Istotną informacją charakteryzującą rodzinną pieczę jest wiek dzieci przebywających w pieczy, a także powód ich umieszczenia.

Tabela 2. Wiek dzieci przebywających w rodzinnych formach pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia danego roku)

Dzieci w wieku	2020	2021	2022	2023	2024
Poniżej 1 roku	1	1	3	1	2
1-3 lat	5	4	3	5	7
4-6 lat	7	8	7	7	11
7-13 lat	21	21	22	20	26
14-17 lat	14	14	17	16	16
18-24 lat	10	8	9	10	8
ogółem	58	56	61	59	70

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Z analizy danych zawartych w ww. tabeli wynika, iż na przestrzeni ostatnich 5 lat liczba dzieci przebywających w rodzinnej pieczy utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie. Równocześnie warto zwrócić uwagę na fakt, iż stopniowej zmianie ulega struktura wieku dzieci umieszczanych w pieczy. Z roku na rok rośnie liczba dzieci w wieku do 6 r. ż., natomiast maleje liczba starszych podopiecznych. Jest to efekt realizacji przekształceń pieczy zastępczej, zgodnie z którą w pieczy rodzinnej w pierwszej kolejności są umieszczane dzieci do 10 roku życia. Natomiast dzieci powyżej 10 roku życia mogą przebywać w placówkach opiekuńczo - wychowawczych. Jak wynika z danych własnych PCPR zdecydowana większość dzieci dorasta będąc umieszczona w pieczy zastępczej.

Warto również zauważyć, że znaczną grupę wychowanków rodzinnych form stanowią osoby, które osiągnęły pełnoletność i nadal pozostają w dotychczasowych formach pieczy. Wynika to z faktu, iż rodzina zastępcza daje im wsparcie i stabilizację w realizacji aspiracji edukacyjnych. Zjawisko to także występuje w CAPOW – PC w Człuchowie.

Istotnym aspektem, który powinien podlegać analizie, są powody umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej. Czynniki ten w połączeniu z wiekiem dzieci oraz liczbą umieszczanych dzieci pozwoli na wskazanie kierunków przekształceń. Poniżej przedstawione zostały powody umieszczenia dzieci w pieczy na przestrzeni pięciu ostatnich lat.

Tabela 3. Przyczyny umieszczania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia danego roku).

Powód umieszczenia w pieczy zastępczej	2020	2021	2022	2023	2024
Sieroctwo	2	2	7	6	3
Półsieroctwo	3	3	4	4	5
Uzależnienia rodziców	22	24	20	17	32
Przemoc w rodzinie	0	1	2	2	1
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	8	6	6	14	12
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	3	4	6	3	4
Długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	3	1	1	1	1
Ubóstwo	0	0	0	0	0
Bezrobocie	0	0	0	0	0
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	0	0	0	0	0
Pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców	4	0	3	2	2
Inne	13	11	12	10	10

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Cztuchów. „Inne” - m.in.: niepełnoletność rodziców, pobyt w zakładzie karnym rodzica/ów, odrzucenie dziecka.

Pomimo zaangażowania różnych służb społecznych, nie wszystkie dzieci mają możliwość wychowywania się w swoich rodzinach biologicznych. W przypadku rażącego zaniedbania dzieci i zagrożenia ich zdrowia lub życia postanowieniem sądu zostają one umieszczone w pieczy zastępczej. Należy zaznaczyć, iż umieszczenie dziecka w pieczy rodzinnej nie wynika tylko z jednego powodu. Przyczyny mogą być trudne do jednoznacznego określenia, gdyż są ze sobą powiązane i wzajemnie się przenikają. Dlatego w powyższym zestawieniu uwzględniono wiodące przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej. Najczęstszą przyczyną umieszczania dzieci poza rodziną jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza rodziny, zwłaszcza alkoholizm rodziców. Nie było i nie ma przypadków, aby przyczyną umieszczania dzieci w pieczy zastępczej było ubóstwo czy bezrobocie rodziny.

Charakteryzując rodzinną pieczę zastępczą należy również uwzględnić trudności występujące w związku ze sprawowaną opieką. Na podstawie danych własnych PCPR można stwierdzić, iż trudności

uzależnione są od typu rodziny zastępczej. W rodzinach zastępczych spokrewnionych i niezawodowych występują głównie problemy wynikające z różnicy pokoleń, niepełnosprawności, kłopotów zdrowotnych, braku sił fizycznych i obniżonej sprawności psychicznej związanej ze starszym wiekiem. Innego rodzaju trudności mogą się pojawić, kiedy funkcję rodziny zastępczej pełni rodzeństwo. W tym przypadku różnica wieku jest często nieznaczna, opiekunowie są osobami bardzo młodymi, nie posiadającymi doświadczenia pozwalającego na bycie autorytetem dla młodszego rodzeństwa. Natomiast w zawodowych rodzinach zastępczych nie występują trudności w funkcjonowaniu samej rodziny, ale problemy w komunikacji oraz inne czynniki będące skutkiem deficytów występujących w rodzinach biologicznych, wynikającymi m.in. z niewydolności opiekuńczo-wychowawczej czy uzależnień.

Mając na uwadze przedstawioną powyżej charakterystykę rodzinnych form pieczy zastępczej, można stwierdzić, iż w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rodzin oraz optymalnego zaspokojenia potrzeb dzieci, niezbędne jest funkcjonowanie systemu, który będzie udzielał wsparcia zarówno wychowankom, jak i osobom sprawującym pieczę.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jako organizator rodzinnej pieczy zastępczej na co dzień współpracuje z rodzinami zastępczymi na terenie powiatu człuchowskiego. Zapewnia wsparcie merytoryczne, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz specjalistów (psychologa, radcę prawnego oraz pracownika socjalnego). Zarząd Powiatu w Człuchowie sprawuje kontrolę nad organizatorami rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinami zastępczymi, prowadzącymi rodzinne domy dziecka oraz placówkami opiekuńczo-wychowawczymi.

Jednym z zadań PCPR jest zgłaszanie dzieci z rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka do adopcji. Do Ośrodka Adopcyjnego Fundacji „Dla Rodziny” w Gdańsku zgłaszane są dzieci wolne prawnie, czyli takie, wobec których rodzice zrzekli się praw rodzicielskich lub których zostali pozbawieni mocą postanowienia sądowego oraz sieroty. Jednakże zdarzają się także rodzice biologiczni, którzy zmieniają dotychczasowe postępowanie (podejmują leczenie, zatrudnienie) i odzyskują pełnię władzy rodzicielskiej. Poniższa tabela przedstawia liczbę dzieci opuszczających rodzinną pieczę zastępczą.

Tabela 4. Liczba dzieci opuszczających rodzinną pieczę zastępczą (stan na 31 grudnia danego roku).

Powód opuszczenia rodzinnej pieczy zastępczej	2020	2021	2022	2023	2024
Do domu rodzinnego	6	7	0	0	2
Do instytucjonalnej pieczy zastępczej	0	0	1	0	2

Do adopcji	1	3	1	3	0
Usamodzielnienie	10	5	2	2	9

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Z powyższych danych wynika, że ilość dzieci adoptowanych utrzymuje się mniej więcej na tym samym poziomie. Niestety spada ilość dzieci powracających pod opiekę swoich rodziców.

Oprócz wsparcia merytorycznego, niezbędne do właściwego funkcjonowania rodzinnych form pomocy jest również wsparcie finansowe. Zgodnie z ustawą rodzicowi zastępczemu na każde umieszczone dziecko przysługuje świadczenie na pokrycie kosztów jego utrzymania, ponadto rodzina zastępcza może się starać o świadczenia, które wynikają z pojawiających się potrzeb takich jak:

- dofinansowanie do wycieczki poza miejscem zamieszkania dziecka;
- świadczenie na pokrycie:
 - niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka - jednorazowo;
 - kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki - jednorazowo lub okresowo;
- środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnym a także raz w roku świadczenie na przeprowadzenie niezbędnego remontu; jeżeli w rodzinie zastępczej jest umieszczonych powyżej 3 dzieci środki finansowe na utrzymanie lokalu rodzina zastępcza otrzymuje z mocy ustawy, tak jak rodzinny dom dziecka.

Rodzinie zastępczej zawodowej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługuje również wynagrodzenie, a jego wysokość została wskazana w art. 85 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Nadmienić należy, że zgodnie z art. 91 w/w ustawy Rada Powiatu może, w drodze uchwały, podnieść wysokość świadczeń pieniężnych, w tym wynagrodzeń dla rodzin zastępczych zawodowych.

Poniżej zostały przedstawione informacje na temat wysokości świadczeń i wynagrodzeń wypłaconych na przestrzeni kilku lat.

Tabela 5. Wypłacone wynagrodzenia (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Łączna kwota wypłaconego wynagrodzenia	Liczba rodzin, którym zostało wypłacone wynagrodzenie	Średnia miesięczna wartość wynagrodzenia
2020	82.719,00	3	2.297,75
2021	107.440,00	4	2.238,33

2022	109.738,00	4	2.286,21
2023	170.131,00	4	3.544,40
2024	179.294,00	4	3.735,27

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Tabela 6. Świadczenia wypłacone na dzieci (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Łączna kwota świadczeń	Liczba dzieci objętych wsparciem	Liczba wypłaconych świadczeń
2020	828.652,00	58	1.103
2021	894.738,00	56	1.121
2022	699.376,00	61	704
2023	852.599,00	59	783
2024	974.726,00	70	799

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Z analizy danych zwartych w powyższych tabelach wynika, że świadczenia wypłacane rodzinom zastępczym utrzymują się na względnie podobnym poziomie. W odniesieniu do wynagrodzeń zauważyć można wzrost średniej jego wartości, wynika to ze zmiany ustawy i wprowadzenia obowiązkowych podwyżek dla rodzin zastępczych.

Należy ponadto zaznaczyć, iż rodzicowi zastępczemu na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18 roku życia przysługuje dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego określonego w ustawie o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, zwany dalej „dodatkiem wychowawczym” w wysokości 800zł miesięcznie. Dzieciom z rodzinnej pieczy zastępczej przysługuje także świadczenie w wysokości 300zł w ramach programu rządowego „Dobry Start”. Świadczenie to przeznaczone jest dla uczniów do 20 roku życia, a dla uczniów z orzeczeniem o niepełnosprawności do 24 roku życia. Oba świadczenia realizuje ZUS. Powyższe świadczenia nie zostały uwzględnione w powyższych tabelach.

Podsumowując, można stwierdzić, iż rozwój rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Powiatu Człuchowskiego stanowi konsekwentny ciąg działań związanych z przekształceniami pieczy zastępczej. Przedstawione powyżej informacje stanowią potwierdzenie faktu, iż Powiat Człuchowski sukcesywnie realizuje założenia ustawy polegające na:

- zwiększeniu liczby rodzin zastępczych zawodowych i niezawodowych;
- kierowaniu w pierwszej kolejności dzieci do 10 roku życia do pieczy rodzinnej;
- wspieraniu funkcjonujących rodzin zastępczych w wypełnianiu swoich funkcji poprzez różnego rodzaju doradztwo;

- wsparciu samych dzieci przebywających w pieczy.

Funkcja rodziny zastępczej jest bardzo odpowiedzialna i trudna. Dzieci trafiające do rodzinnej pieczy zastępczej wymagają bardzo często wielospecjalistycznej diagnozy, terapii i pomocy w wyrównywaniu braków edukacyjnych. Od kilku lat można zauważyć coraz mniejszą liczbę osób chętnych do podjęcia się funkcji rodziny zastępczej niezawodowej. Ta tendencja ma wymiar ogólnokrajowy, niepodważalnie do tego przyczyniła się także pandemia Covid – 19. Bycie rodzicem zastępczym wiąże się z dużą odpowiedzialnością za powierzone dzieci. Pomimo wielu inicjatyw podejmowanych przez PCPR nie wzrasta liczba rodzin zastępczych niezawodowych.

Liczba rodzin zastępczych jest uzależniona od ilości osób, które chcą podjąć się tej trudnej roli, stąd też Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie prowadzi stałą kampanię promującą rodzicielstwo zastępcze i pozyskiwanie nowych kandydatów do pełnienia tej roli. Kandydaci na rodzinę zastępczą po przejściu wstępnej kwalifikacji odbywają obowiązkowe szkolenie w tym zakresie.

Pomimo wcześniejszego przeprowadzenia wśród kandydatów na rodzinę zastępczą, kwalifikacji formalnej, nie wszystkie osoby, które ukończyły szkolenie uzyskiwały pełne kwalifikacje do pełnienia roli rodziny zastępczej.

Tabela 7. Liczba kandydatów na rodzinę zastępczą niezawodową (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Liczba kandydatów	Liczba osób, która ukończyła szkolenie	Liczba osób, która uzyskała kwalifikację
2020	0	0	0
2021	4	0	0
2022	0	0	0
2023	6	6	6
2024	6	w trakcie	0

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Jak wynika z powyższej tabeli, bardzo mało jest osób chętnych do założenia rodziny zastępczej. Zdarza się, że nie wszystkie osoby, które spełniają prawne warunki bycia rodziną zastępczą z różnych powodów zostają zakwalifikowani do odbycia szkolenia dla kandydatów na rodzica zastępczego. Często jednym z czynników jest niewłaściwa motywacja do bycia rodzicem zastępczym, która mylona jest z funkcją rodziny adopcyjnej, jak również niechęć do kontaktów z rodzicami biologicznymi dziecka, na co kładzie się szczególny nacisk podczas szkolenia.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie stara się, aby rodziny zastępcze działające na terenie Powiatu Człuchowskiego odczuwały duże wsparcie ze strony pracowników. Poprzez systematyczny kontakt

z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej dąży się, aby rodziny zastępcze były w jak najlepszy sposób przygotowane do codziennej, bardzo ciężkiej i wyczerpującej pracy. Bardzo często rodziny zastępcze, które „pracują” 24 godziny na dobę dotyka wypalenie zawodowe. Jako partnerzy w pracy z dziećmi PCPR stara się bardzo często podkreślać olbrzymi wkład pracy rodzin zastępczych w realizacji zadań powiatu między innymi poprzez przekazywanie im imiennych życzeń okolicznościowych lub pamiętając o ich święcie ustanowionym przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej - Dniu Rodzicielstwa Zastępczego.

Jednocześnie należy wskazać, że od 1 lipca 2024 roku do 31 grudnia 2027 roku rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka, w związku z realizacją rządowego programu „Dofinansowanie wynagrodzeń rodzin zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka na lata 2024-2027” otrzymują dodatek motywacyjny w wysokości 1.000,00zł brutto miesięcznie.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

Instytucjonalna piecza zastępcza ma zabezpieczać opiekę nad małoletnimi, jako konieczna alternatywa w sytuacji, gdy dziecko nie może być umieszczone w pieczy rodzinnej. W Polsce dąży się do ograniczenia roli instytucji w opiece zastępczej. Ogranicza się w prawodawstwie, zarówno ilość miejsc dla wychowanków placówek, jak również podwyższa wiek małoletnich, którzy w takich formach pieczy mogą przebywać i być w nich umieszczani. Wdrażanie tych ustawowych zapisów, tzw. dochodzenie do standardów, było etapowe i rozłożone w czasie do 2021 roku. Instytucjonalne formy opieki obejmują takie placówki jak: opiekuńczo - wychowawcze, regionalne opiekuńczo - terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Placówki opiekuńczo - wychowawcze są prowadzone jako podmioty różnego typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego i rodzinnego. Wszystkie mają zabezpieczyć opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej, różnią się jednak organizacją, określonymi standardami ilości miejsc, wieku umieszczanych dzieci, osób zatrudnionych, okresem możliwego pobytu wychowanków czy trybem przyjmowania dzieci. Poza placówką rodzinną, pozostałe mogą łączyć realizowane zadania.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego są formą pieczy zastępczej dostępną tylko dla starszych dzieci. Obecnie umieszczane są i mogą przebywać tu dzieci powyżej 10 roku życia. Dzieci przyjmowane są na podstawie orzeczenia Sądu, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka bądź na prośbę samego dziecka. W zakresie realizacji

zabezpieczenia dzieci w pieczy zastępczej samorządy powiatowe województwa pomorskiego, ale także dalej położone, podejmują współpracę. W przypadku okoliczności wskazujących na konieczność umieszczenia wychowanka poza miejscem jego zamieszkania, w oddaleniu od dotychczasowego środowiska lub braku miejsc w pieczy na terenie danego powiatu dzieci są kierowane do rodzin i placówek w innych miejscach. Finansowanie pobytu dzieci w tych placówkach opiekuńczo-wychowawczych odbywa się przez ponoszenie średniomiesięcznych wydatków na utrzymanie dziecka, określanych corocznie przez właściwego starostę.

Jednym z celów przebudowy rozwiązań w zakresie zastępczej pieczy nad dzieckiem w świetle ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest doprowadzenie do ograniczenia roli placówek opiekuńczo-wychowawczych. Instytucje przeznaczone mają być dla dzieci starszych od 10 roku życia, wymagających szczególnej opieki, które mają trudności w przystosowaniu się do życia rodzinnego. Wyjątkowo dopuszcza się możliwość przebywania w placówkach opiekuńczo - wychowawczych dzieci młodszych, ale tylko w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo - wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka, z uwagi na stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa. Umieszczenie dziecka w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej będzie mogło mieć miejsce po wyczerpaniu możliwości umieszczenia w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. Należy mieć na uwadze, że pobyt dziecka w placówce powinien mieć charakter przejściowy, do czasu jego powrotu do rodziny biologicznej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej.

W tej sytuacji bardzo ważne jest, aby pracownicy instytucji opiekuńczo-wychowawczej od początku pobytu dziecka prowadzili pracę z jego rodziną we współpracy z asystentami rodzinnymi w gminach. Pozostawienie tej formy pieczy nad dzieckiem wymusza dokonanie istotnych zmian w funkcjonowaniu tych placówek. Przede wszystkim konieczne jest, aby zapewniały one swoim wychowankom warunki zbliżone do domowych i tym samym przygotowywały do samodzielnego, odpowiedzialnego funkcjonowania w dorosłym życiu. Realizacja powyższych zamierzeń oznacza, że liczba dzieci kierowanych do placówek powinna w najbliższych latach sukcesywnie ulegać zmniejszeniu.

W celu określenia sposobu realizacji powyższego założenia, niezbędne jest scharakteryzowanie funkcjonującej na terenie Powiatu instytucjonalnej pieczy zastępczej. W związku z tym poniżej przedstawione zostaną informacje dotyczące między innymi liczby placówek opiekuńczo - wychowawczych, liczby dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej, ich wieku, a także powodów umieszczenia w pieczy. Przedmiotowe informacje są niezbędne dla określenia kierunku zmian.

Na przestrzeni wielu lat **Dom Dziecka** utworzony w 1949 roku przechodził wiele zmian. Do 2009 roku był to Dom Dziecka w Wierzchowie, który zajmował się 109 wychowankami. W tym samym roku przekształcił się w **Zespół Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych Powiatu Człuchowskiego** i został przeniesiony do Człuchowa, w którego skład wchodziły 4 placówki: 3 socjalizacyjne i 1 terapeutyczno – specjalistyczna. Od stycznia 2012r., w oparciu o ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, piecza instytucjonalna zaczęła przechodzić kolejne zmiany. W 2018 roku placówka nr 1 zmieniła typ z interwencyjno – socjalizacyjnej na socjalizacyjną, placówka nr 3 (zmiana siedziby z ul. Batorego 24, na os. Witosa 1b i zmiana typu ze specjalistyczno – terapeutycznej na socjalizacyjną), placówka nr 4 z siedzibą w Czarnem została zlikwidowana. Na dzień 31.12.2018r. w ZPOW PC w Człuchowie przebywało 66 dzieci. Obecnie na terenie Powiatu Człuchowskiego pieczę instytucjonalną zapewnia **Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Człuchowie**. Od 2021 r. w jego skład wchodzi:

- Dom dla Dzieci „Pod Świerkami” - placówka socjalizacyjna w Człuchowie przy ulicy Koszalińskiej 3 - dla 14 wychowanków,
- Dom dla Dzieci „Kotwica” - placówka socjalizacyjna w Człuchowie przy ulicy Koszalińskiej 3a - dla 14 wychowanków,
- Dom dla Dzieci „Przystań” - placówka socjalizacyjna w Człuchowie na osiedlu W.Witosa 1b - dla 14 wychowanków.

Łączna liczba miejsc - 42.

Wychowankowie mają zapewnioną opiekę i wychowanie, rozwijają swoje zainteresowania zarówno w placówkach, jak i poza nimi. Uczestniczą w zajęciach filmowych, kulinarnych, plastycznych, muzycznych, sportowych itp.

Tabela 8. Liczba placówek opiekuńczo - wychowawczych i liczba dzieci przebywających w pieczy (stan na 31 grudnia danego roku).

Liczba placówek/liczba dzieci	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba placówek typu socjalizacyjnego	3	3	3	3	3
Dzieci w placówkach typu socjalizacyjnego	46	43	39	39	40
Liczba placówek typu interwencyjnego	0	0	0	0	0
Dzieci w placówkach typu interwencyjnego	0	0		0	0
Liczba placówek typu specjalistyczno - terapeutycznego	0	0	0	0	0
Dzieci w placówkach typu specjalistyczno - terapeutycznego	0	0	0	0	0
Liczba placówek typu rodzinnego	0	0	0	0	0
Dzieci w w placówkach typu rodzinnego	0	0	0	0	0
Suma placówek	3	3	3	3	3
Suma dzieci przebywających w placówkach	46	43	39	39	40

Mając na uwadze dane zawarte w powyższej tabeli można jednoznacznie stwierdzić, iż liczba dzieci przebywających w placówkach zmniejsza się. Wynika to z obowiązujących standardów dotyczących liczby dzieci – 30 dzieci, a obecnie 14 dzieci w jednej placówce, a nie z poprawy funkcjonowania rodzin.

Główne powody umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Przyczyny umieszczenia dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia danego roku).

Powód umieszczenia w pieczy zastępczej	2020	2021	2022	2023	2024
Sieroctwo	0	0	0	0	0
Pólsieroctwo	0	0	0	0	0
Uzależnienia rodziców	17	17	18	16	17
Przemoc w rodzinie	2	1	0	0	0
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	20	20	15	13	12
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	0	0	0	0	0
Długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców	0	0	0	0	0
Ubóstwo	0	0	0	0	0
Bezrobocie	0	0	0	0	0
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	0	0	0	0	0
Pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców	0	0	0	0	0
Inne	7	5	6	10	11

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów. „Inne” - m.in.: niepełnoletność rodziców, pobyt w zakładzie karnym rodzica/ów, odrzucenie dziecka.

Warto zaznaczyć, że przyczyny umieszczenia dzieci - podobnie jak w pieczy rodzinnej - mogą być trudne do jednoznacznego określenia, dlatego w tym przypadku wzięto pod uwagę wiodące przyczyny umieszczenia dziecka. Z analizy danych wynika, że najczęstszą przyczyną umieszczenia dzieci w CAPOW - PC jest bezradność opiekuńczo-wychowawcza oraz uzależnienia rodziców dzieci. Inne (m.in. rozwiązanie rodziny zastępczej) jest trzecim z powodów umieszczenia dzieci w placówkach. Porównując dane z lat 2020-2024 można stwierdzić, że liczba dzieci umieszczana w CAPOW - PC ze wskazanych powyżej powodów nie ulega znacznym zmianom.

Kolejnym istotnym czynnikiem charakteryzującym placówki opiekuńczo - wychowawcze jest wiek dzieci w nich umieszczanych. Dane dotyczące grup wiekowych dzieci zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 10. Wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia danego roku)

Dzieci w wieku	2020	2021	2022	2023	2024
Poniżej 1 roku	0	1	0	1	1
1-3 lat	0	0	0	0	1
4-6 lat	0	1	2	1	0
7-13 lat	5	10	13	8	13
14-17 lat	31	16	16	24	19
18-24 lat	10	15	8	5	6
ogółem	46	43	39	39	39

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, iż większość dzieci w placówkach opiekuńczo - wychowawczych jest w okresie adolescencji (14-17 lat). Drugą grupę stanowią dzieci w przedziale wiekowym od 7 do 13 lat. Pełnoletni wychowankowie, którzy podjęli decyzję o pozostaniu w pieczy zastępczej to ok. 10% spośród wszystkich przebywających w pieczy instytucjonalnej.

Jednym z zadań CAPOW – PC w Człuchowie jest zgłaszanie dzieci do adopcji. Do Pomorskiego Ośrodka Adopcyjnego w Gdańsku zgłaszane są dzieci wolne prawnie, czyli takie, wobec których rodzice zrzekli się praw rodzicielskich lub których zostali pozbawieni mocą postanowienia sądowego oraz sieroty. Są także rodzice biologiczni, którzy zmieniają dotychczasowe postępowanie (podejmują leczenie, zatrudnienie) i odzyskują pełnię władzy rodzicielskiej. Poniższa tabela przedstawia liczbę dzieci opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą.

Tabela 11. Liczba dzieci opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą (stan na 31 grudnia danego roku).

Powód opuszczenia rodzinnej pieczy zastępczej	2020	2021	2022	2023	2024
Do domu rodzinnego	8	0	3	0	13
Do rodzinnej pieczy zastępczej	1	0	0	1	0
Do adopcji	0	0	0	0	0
Usamodzielnienie	3	2	3	7	8

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Oprócz wsparcia merytorycznego, niezbędne do właściwego funkcjonowania instytucjonalnych form pomocy jest również wsparcie finansowe. Poniższa tabela przedstawia koszty utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo – wychowawczej.

Tabela 12. Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych oraz poniesione wydatki na ten cel (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych na terenie Powiatu Człuchowskiego	Kwota poniesionych wydatków	Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych poza terenem Powiatu Człuchowskiego	Kwota poniesionych wydatków
2020	46	2.880.902,00	0	0
2021	43	2.738.238,00	2	28.800,00
2022	39	2.982.934,00	0	0
2023	39	3.532.983,00	3	66.347,00
2024	40	4.083.454,00	3	214.984,00

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Reasumując, opisana powyżej specyfika oraz dotychczasowe przekształcenia instytucjonalnej pieczy zastępczej, wynikające z realizacji zapisów ustawy oraz założeń Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Człuchowskiego, prowadzą do dostosowania liczby i typów placówek do faktycznych potrzeb dzieci kierowanych do pieczy instytucjonalnej.

3. Usamodzielnianie wychowanków

Kolejną grupą osób, której udziela wsparcia PCPR, w ramach realizacji zadań z zakresu pieczy zastępczej, są usamodzielniani wychowankowie rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych, a także osoby opuszczające domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży, niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę i młodzieżowe ośrodki wychowawcze, jeśli zostały umieszczone w nich na podstawie orzeczenia sądu.

Przygotowanie wychowanków do samodzielnego funkcjonowania w środowisku jest nadrzędnym zadaniem każdej rodziny zastępczej i placówki opiekuńczo-wychowawczej, a także placówek, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. W procesie usamodzielnienia wychowanek uczestniczą między innymi pracownik PCPR oraz rodziny zastępcze i pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych

i placówek, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. Wychowanek samodzielnie podejmuje decyzję współtworząc plan usamodzielnienia i wskazuje opiekuna usamodzielnienia, a inne osoby włączone w ten proces pełnią tylko funkcje doradcze. Duże znaczenie w przebiegu procesu usamodzielnienia odgrywa indywidualny program usamodzielnienia. Sporządzony dokument może być modyfikowany w trakcie procesu usamodzielnienia wówczas, gdy potrzeby wychowanka ulegają zmianom.

Młodzież, która osiąga pełnoletność w placówkach opiekuńczo-wychowawczych lub rodzinach zastępczych, także placówek, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, i decyduje się na opuszczenie rodziny lub placówki ma możliwość skorzystania z pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki, jednorazowej pomocy na usamodzielnienie, jednorazowej pomocy rzeczowej na zagospodarowanie, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym. Mogą liczyć na wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia, a także mają zapewnioną pomoc prawną i psychologiczną.

Poniżej przedstawiono liczbę usamodzielnianych wychowanków korzystających ze wsparcia, na podstawie Indywidualnego Programu Usamodzielnienia na przestrzeni pięciu ostatnich lat.

Tabela 13. Liczba wychowanków korzystających ze wsparcia (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Opuszczana forma pieczy zastępczej	Formy pomocy		
		Pomoc na kontynuowanie nauki	Jednorazowa pomoc na usamodzielnienie	Jednorazowa pomoc na zagospodarowanie
2020	Rodzina zastępcza	31	3	5
	Placówka opiekuńczo - wychowawcza	7	1	3
	Inne, w tym MOW	1	1	0
2021	Rodzina zastępcza	21	11	7
	Placówka opiekuńczo - wychowawcza	6	0	0
	Inne, w tym MOW	0	0	1
2022	Rodzina zastępcza	16	1	2
	Placówka opiekuńczo - wychowawcza	8	1	0
	Inne, w tym MOW	1	0	1
2023	Rodzina zastępcza	12	4	1
	Placówka opiekuńczo - wychowawcza	6	0	0
	Inne, w tym MOW	1	0	0
2024	Rodzina zastępcza	13	5	1
	Placówka opiekuńczo -	7	2	1

wychowawcza			
Inne, w tym MOW	0	0	0

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Z przedstawionych danych wynika, że najwięcej wychowanków korzysta z pomocy na kontynuowanie nauki. Chcą się kształcić i korzystać z tej formy pomocy jak najdłużej (do ukończenia 25 roku życia), zwłaszcza, że przyznawana jest bez żadnego kryterium dochodowego.

Natomiast, jednym z największych problemów osób usamodzielnianych jest trudność w pozyskaniu we własnym zakresie mieszkania i tym samym stworzenia sobie odpowiednich warunków mieszkaniowych. Ponadto, osoby te cechują się często biernością, niechęcią do zmian w swoim życiu, niejednokrotnie zbyt niską motywacją do zdobywania wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych. Okoliczności te w istotny sposób utrudniają realizację programów usamodzielnienia. Celowe zatem jest podejmowanie działań wspierających proces usamodzielnienia, aby mógł on przebiegać w szerszym zakresie i w bardziej efektywny sposób, umożliwiając młodym osobom rozpoczęcie samodzielnego życia. W związku z tym utworzono mieszkanie treningowe na bazie mieszkania znajdującego się w Bursie Szkolnej w Człuchowie. Między PCPR w Człuchowie a Bursą Szkolną w Człuchowie zostało podpisane w dniu 07.11.2023r. porozumienie w tym zakresie.

Usamodzielnieni wychowankowie objęci są pomocą socjalną, która w szczególności polega na monitorowaniu ich sytuacji życiowej, dochodowej i rodzinnej, a także na kontaktach z placówkami oświatowymi.

II. DIAGNOZA SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

Powiat człuchowski, zgodnie z obowiązującymi przepisami, próbuje stworzyć spójny, wysokiej jakości system opieki nad dziećmi pochodzącymi z rodzin z różnego rodzaju dysfunkcjami i tym samym pozbawionymi troski rodzicielskiej w domu rodzinnym. Przez wiele lat dumę powiatu stanowił fakt, że powiat nie miał potrzeby posiłkować się miejscami w innych rejonach kraju, ponadto był otwarty na przyjmowanie dzieci z ościennych powiatów. Zarówno piecza instytucjonalna, jak i rodzinna, były przygotowane na potrzeby powiatu w tym zakresie. Od około 3 lat trwa całkowita zapaść w tym obszarze – brakuje miejsc w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej. Miejsca w pieczy które są zwalniane są natychmiast zapelnianie, umieszczane są rodzeństwa: dwoje, troje, a nawet czworo dzieci.

Nie zgłaszają się kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, a jedynie ustanawia się „ad hoc” w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia – rodziny zastępcze w osobach najbliższych krewnych. Rozwiązanie to w dalszej perspektywie nie jest korzystne. Co roku zwiększa się ilość zapytań o wskazanie miejsca w pieczy zastępczej z Sądu. Na dodatek są to przypadki bardzo drastyczne, gdzie jest realne zagrożenie zdrowia i życia dziecka wskutek przemocy, rażącej niekompetencji i zaniedbań rodziców. Tym samym, system stał się niewydolny, a sama procedura umieszczania dzieci w pieczy zastępczej absurdalna – dzieci wymagające natychmiastowego zabezpieczenia oczekują po kilka miesięcy na wolne miejsce w pieczy zastępczej.

Po stronie rodzin nadal nasilają się problemy związane z uzależnieniami, aktualnie to już nie tylko alkohol, ale także inne używki, w tym narkotyki, co ze względu na nielegalność tych substancji łączy się również z występowaniem przestępczości w rodzinach. Rodzice nie poświęcają dzieciom wystarczająco dużo czasu i uwagi, nie mają kompetencji, aby ten czas spędzać w sposób atrakcyjny, w bliskości, w związku z czym wygodne jest, kiedy dzieci „zajmują się sobą”, a później uciekają w „świat wirtualny” albo w niekorzystne środowisko rówieśnicze. Rodzice nie mają pomysłu, a bardziej potrzeby, aby być blisko ze swoimi dziećmi. Ponadto trudności osobiste rodzin wynikające zarówno z bieżącej sytuacji życiowej, stwierdzonych dysfunkcji i braku kompetencji rodzicielskich, ale również mające umocowanie w przeszłości w przekazie transgeneracyjnym oraz modelowanych i dziedziczonych sposobach funkcjonowania (aktualnie trafiają do pieczy dzieci osób, które same wychowały się w pieczy, ale także takich, które wychowały się w dysfunkcyjnych rodzinach nadzorowanych przez służby i nie trafiły do pieczy, mimo że powinny).

Zmieniła się również struktura socjalno-bytowa rodzin i ich potrzeba korzystania z systemu. Świadczenia typu 500+ (obecnie 800+) i pochodne nie są zależne od sytuacji rodziny, a wnioski składane są przez internet bez weryfikacji sytuacji osobistej wnioskodawcy. W związku z tym pojawiły się rodziny „migrujące” z dużymi problemami, jednakże nie figurujące w systemach pomocy społecznej, korzystające jedynie ze świadczeń wychowawczych, unikające kontaktu ze służbami. Sytuacja na rynku pracy również sprzyja takiemu rozwiązaniu – mężczyźni często są w stanie uzyskać stosunkowo wysokie dochody, bez umowy, co dodatkowo obniża motywację czy konieczność współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej. Korzystanie z pomocy społecznej jest dobrowolne i wymaga pewnej refleksyjności i realistycznej oceny własnej sytuacji, zasobów i problemów. Większość rodzin takiej refleksyjności nie posiada, uważa, że prawidłowo realizuje swoją funkcję i nie sięga po narzędzia pomocy społecznej, aby nie zrobić sobie kłopotów (w czym jest pewna sprzeczność).

Pewne trudności służb społecznych w realizacji swoich zadań wynikają z samego systemu pomocy społecznej. Pracownicy socjalni nie mają ustawowych kompetencji i narzędzi, aby przyjąć do pracy socjalnej rodzinę, która wyraźnie sobie tego nie życzy. W związku z tym, rodziny takie często pozostają „niewidzialne” dla systemu i dopiero kiedy dochodzi do drastycznej sytuacji np. interwencji Policji ujawnia się poziom zniszczenia emocjonalnego i często nieodwracalne szkody. Sytuacja ta sprawia również, że brakuje ważnych informacji dotyczących rodziny, jej funkcjonowania oraz poziomu rozwoju dzieci w tej rodzinie. Rodzice, którzy sami wychowali się w dysfunkcyjnych środowiskach często nie posiadają umiejętności i kompetencji wychowawczych, jak również dysfunkcyjne funkcjonowanie rodziny uważają za normalne i prawidłowe. W związku z czym często powielają schematy funkcjonowania swoich rodziców i dziadków. Młode osoby wchodzące w dorosłe życie nie mają prawidłowych wzorców rodzinnych, ale również podstawowej wiedzy na temat mechanizmów psychologicznych i biologicznych dotyczących funkcjonowania człowieka - przekonania, że uzależniony mąż „trafia się” i trzeba z tym żyć, seksualność człowieka jest nieokiełznaną siłą, której trzeba się poddać, w związku z czym ze związków tych pojawiają się dzieci w sposób co najmniej niekontrolowany.

Ponadto obecnie to nie sytuacja materialna jest problemem polskich rodzin. Na czoło wysuwają się w dużym stopniu uzależnienia, brak kompetencji i ogólna niewydolność wychowawcza, brak więzi emocjonalnej w rodzinach. Wskazuje to na potrzebę pracy z rodziną w zupełnie innych zakresach niż dotychczas. W miejsce potrzeb materialnych, które są stosunkowo dobrze zabezpieczane wysuwa się potrzeba psychoterapii, psychoedukacji, pracy wielospecjalistycznej. Niestety pracownik socjalny i asystent rodziny nie mają możliwości ingerencji w rodzinę bez jej zgody i woli oraz brak narzędzi prawnych do obejmowania ich mimo wszystko pomocą. W związku z tym, często kiedy dochodzi do interwencyjnego odebrania dzieci przez inne służby, pracownikom socjalnym nie jest znana sytuacja rodziny, stan zdrowia poszczególnych członków itp. co skutkuje tym, że nie można pilnie udzielić pomocy (np. występują poważne, niezdiagnozowane zaburzenia u dzieci – FASD, spektrum autyzmu, niepełnosprawność intelektualna itp..). Niestety dopiero rodzina zastępcza rozpoczyna proces diagnozy i leczenia, nie mając narzędzi w postaci chociażby orzeczenia o niepełnosprawności. Ponadto nie ma możliwości doboru odpowiedniej rodziny zastępczej do zaburzeń dziecka co powoduje później konieczność przenoszenia np. do specjalistycznej formy opieki.

Ponadto pracownicy socjalni i asystenci mają dostęp do szkoleń specjalistycznych, jednakże zazwyczaj są to szkolenia związane z procedurami i typową pracą socjalną, natomiast rzadko swoim zakresem obejmują aspekty psychologiczne, psychotraumatologiczne, znaczenie przekazu transgeneracyjnego oraz negatywny

wpływ, jaki ma wychowanie w środowisku dysfunkcyjnym na rozwijające się dziecko. Przez co często następuje koncentracja na procedurach, natomiast niezauważone zostają pewne psychologiczne aspekty funkcjonowania rodziny. Ponadto pracownicy socjalni nie mają dostępu i możliwości omawiania przypadków własnej pracy socjalnej w obiektywnych warunkach i otrzymania komentarza specjalisty, a jedynie mogą korzystać z tzw. superwizji koleżeńskiej, czyli omawiania spraw we własnym zespole. Sytuacja ta sprawia, że pracownicy w ocenie sytuacji rodziny często kierują się własnym poglądem, doświadczeniem z własnej rodziny lub wiedzą potoczną. Nie mają też otwartości, żeby rozmawiać z podopiecznymi o sprawach intymnych – np. o seksualności i antykoncepcji. Jest to niezwykle trudna sytuacja, ponieważ pracownicy muszą bazować na własnych zasobach, a jednocześnie sposób prowadzenia pracy socjalnej nie podlega serdecznej weryfikacji i wsparciu, a jedynie formalnej kontroli.

W związku ze zmianą ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej gminy ponoszą koszty związane z pobytem dzieci w pieczy, co wedle zamysłu ustawodawcy miało motywować do intensywniejszej pracy na rzecz utrzymania dzieci w ich środowisku rodzinnym, natomiast przyniosło skutek odwrotny – bagatelizowanie lub zatajanie problemów rodziny. Biorąc pod uwagę fakt, że gminy dysponują skutecznymi narzędziami pracy socjalnej i są uważne na problemy rodzin, niepokojący jest fakt, że Ośrodki Pomocy Społecznej składały wnioski o wgląd w sytuację rodziny i do pieczy zastępczej w 2024 roku trafiło 21 dzieci do rodzin zastępczych oraz 14 dzieci do Domów dla dzieci. Oznacza to, że gmina wyczerpała własne narzędzia, rodzina nie współpracuje w zakresie poprawy swojej sytuacji i potencjalnie każde takie zgłoszenie może oznaczać konieczność zabezpieczenia dzieci z tej rodziny.

III. PROBLEMY PIECZY RODZINNEJ

Znaczącą trudność w kształtowaniu systemu pieczy zastępczej stanowi brak kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, a w szczególności rodzin specjalistycznych oraz kandydatów gotowych podjąć się opieki nad starszymi dziećmi oraz wieloosobowymi rodzeństwami. Aktualnie funkcjonujące rodziny zastępcze nie zgłaszają wolnych miejsc – wyczerpały możliwości przebudowy mieszkań, są wypaleni lub stan zdrowia oraz ich wiek nie pozwala na rozszerzenie tej działalności. Upływający czas nieuchronnie zubaża bazę wolnych miejsc – rodziny zastępcze starzeją się i deklarują opiekę nad przyjętymi dziećmi do czasu ich pełnoletności bądź swojego wieku emerytalnego. Stąd potrzeba ustanawiania rodzinami zastępczymi osób w młodszym wieku, jednakże z wystarczającym doświadczeniem życiowym i kompetencjami.

Tabela 14. Struktura wieku rodziców zastępczych (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Wiek	Rodzina zastępcza spokrewniona	Rodzina zastępcza niezawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego	Rodzinny dom dziecka	Razem
2022	do 21 lat	0	0	0	0	0	0
	22-30	2	0	0	0	0	2
	31-40	3	2	0	0	0	5
	41-50	2	4	0	0	0	6
	51-60	4	0	2	0	0	6
	61-70	10	3	1	1	0	15
	71 lat i więcej	2	1	0	0	0	3
	2023	do 21 lat	0	0	0	0	0
	22-30	2	0	0	0	0	2
	31-40	4	2	0	0	0	6
	41-50	1	4	0	0	0	5
	51-60	6	1	1	0	0	8
	61-70	7	3	1	1	0	12
	71 lat i więcej	3	1	0	0	0	4
2024	do 21 lat	0	0	0	0	0	0
	22-30	2	1	0	0	0	3
	31-40	2	5	0	0	0	7
	41-50	3	4	0	0	1	8
	51-60	7	1	0	1	0	9
	61-70	9	1	1	0	0	11
	71 lat i więcej	2	1	0	0	0	3

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Analizując powyższą tabelę można stwierdzić, że wiek opiekunów zastępczych podnosi się i większość stanowią osoby pomiędzy 31 a 70 rokiem życia, co przekłada się znacząco na jakość sprawowanej opieki ze względu na stan zdrowia i ogólną sprawność psychofizyczną. Zwiększa się różnica pokoleniowa pomiędzy opiekunami a wychowankami, co również prowadzi do konfliktów międzypokoleniowych, ale także banalnych w swoim wymiarze trudności – np. starsze osoby mają trudność z obsługą komputera. W związku z tym, nie są w stanie na bieżąco monitorować sytuacji szkolnej za pośrednictwem dziennika elektronicznego lub kontaktu ze szkołą za pośrednictwem Messengera. Ponadto

świat wychowanka i jego problemy w dużym stopniu umiejscowione w rzeczywistości wirtualnej są dla opiekuna obce i niezrozumiałe. Są to sytuacje wymuszone losowo, natomiast jakość tej opieki nie jest wysoka. Ponadto, kiedy poziom zaburzeń u dziecka powoduje, że opiekunowie zastępczy nie dają sobie rady, a inni wychowankowie są zagrożeni, następuje w miarę wolnych miejsc przeniesienie dziecka z pieczy rodzinnej do instytucjonalnej. W związku z tą sytuacją w ogólnie nie istnieje takie narzędzie jak dobór odpowiedniego rodzaju pieczy dla konkretnego dziecka, a jest ono umieszczane tam, gdzie jest miejsce, często wbrew zasadom i jego dobru oraz dobru pozostałych dzieci w pieczy (np. kolejne zaburzone dziecko jest „dokładane” do podobnie funkcjonującej grupy w placówce; w rodzinie zastępczej, gdzie powinien być zindywidualizowany kontakt z dzieckiem, „dokładane” są kolejne dzieci ze szkodą dla tego wcześniej umieszczonego; albo umieszczenie odbywa się niezależnie od aktualnej sytuacji życiowej czy zdrowotnej opiekunów zastępczych (np. niedługo po urodzeniu własnego dziecka w tzw. położu lub w przypadku zmęczenia i wypalenia opiekunów). Z kolei placówki zapewniają opiekę przede wszystkim dzieciom starszym, ale także wieloosobowym rodzeństwom, które trudno umieścić we wspólnym rodzinnym środowisku zastępczym. Smutna prawda jest też taka, że placówka często jest „miejscem ostatniej szansy” dla bardzo zaburzonych dzieci, które nie zaaklimatyzowały się w rodzinach zastępczych bądź opieka nad nimi przerastała środowisko rodzinne. Zaskakuje fakt, że często dzieci te lepiej funkcjonują w placówce i opieka nad nimi wydaje się być mniej absorbująca niż w rodzinie zastępczej. Dzieci te często są planowane do umieszczenia w specjalistycznych placówkach typu MOS/MOW lub w szpitalu psychiatrycznym, natomiast z czasem okazuje się, że podczas okresu oczekiwania na miejsce ustępuje potrzeba poszukiwania innego miejsca. Aktualnie placówki proponują profesjonalną opiekę – dzieci są diagnozowane przez zespół specjalistów i, w razie potrzeby, na miejscu mają opiekę psychologa.

Aktualnie praktycznie Powiat Człuchowski nie dysponuje wolnymi miejscami zarówno w rodzinnej pieczy zastępczej, jak i w instytucjonalnej. Ostatnie lata były kolejnym okresem, kiedy PCPR w Człuchowie musiał zwracać się o pomoc do innych organizatorów pieczy zastępczej na terenie województwa, jak również kraju. Takie działanie stało się standardem w ewentualnym pozyskiwaniu miejsc. Oznacza to, że najważniejsze jest pozyskanie miejsca, niezależnie od potrzeb dziecka – np. utrzymywania stałego kontaktu z rodzicami lub zachowania więzów rodzinnych i przyjacielskich. Jako przykład można podać, że PCPR w Człuchowie w 2023 roku pozyskał trzy miejsca w placówce opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego w Krasnymstawie. Niestety w ościennych powiatach sytuacja jest podobna – dotychczasowa baza miejsc została wyczerpana i brakuje nowych kandydatów. Brakuje również placówki specjalistycznej dla dzieci i

młodzieży prezentującej nasilone zachowania destrukcyjne i agresywne po przeżytej przemocy lub traumie, a także dla dzieci z niepełnosprawnością oraz miejsc interwencyjnych.

Powiat Człuchowski otwarty jest na profesjonalizację pieczy zastępczej czyli działania zmierzające do zawierania umów o świadczenie usług jako zawodowa rodzina zastępcza i prowadzący rodzinny dom dziecka zgodnie z Programem Rozwoju Pieczy Zastępczej. Niestety takie działanie podnosi tylko jakość opieki, a nie przekłada się na ilość pozyskiwanych wolnych miejsc. Najliczniejszą grupę stanowią rodziny opiekujące się jednym dzieckiem i nieokreślające możliwości przyjęcia większej ilości wychowanków pod opiekę.

Tabela 15. Struktura rodzin zastępczych wg ilości dzieci przebywających w pieczy (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Liczba dzieci	Rodzina zastępcza spokrewniona	Rodzina zastępcza niezawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa	Rodzina zastępcza zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego	Rodzinny dom dziecka	Razem
2022	z 1 dzieckiem	17	5	1	0	0	23
	z 2 dzieci	5	4	0	0	0	9
	z 3 dzieci	1	1	0	0	0	3
	z 4 dzieci	0	0	1	0	0	1
	z 5 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 6 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 7 dzieci i więcej	0	0	1	1	0	2
2023	z 1 dzieckiem	18	7	1	0	0	26
	z 2 dzieci	5	3	0	0	0	8
	z 3 dzieci	0	1	1	0	0	2
	z 4 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 5 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 6 dzieci	0	0	0	1	0	1
	z 7 dzieci i więcej	0	0	1	0	0	1
2024	z 1 dzieckiem	17	7	1	0	0	25
	z 2 dzieci	0	5	0	0	0	5
	z 3 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 4 dzieci	0	1	0	1	0	2
	z 5 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 6 dzieci	0	0	0	0	0	0
	z 7 dzieci i więcej	0	0	0	0	1	1

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Człuchów.

Ponadto kłopotliwa jest współpraca rodziny zastępczej z rodziną biologiczną. Umieszczenie dziecka w pieczy nie oznacza „zniknięcia” z jego życia jego rodziców. Uczestniczą oni w procesie wychowawczym nie zawsze we właściwy sposób. Powoduje to, że rodzina zastępcza nie może realizować swojej wizji wychowawczej, tylko musi ją weryfikować lub konsultować z rodzicami dziecka. I właśnie na tym tle często dochodzi do konfliktów, bo opiekunom trudno przyjąć, że rodzic pragnie dobra dziecka, skoro wcześniej je krzywdził. Ponadto kompetencje społeczne rodzica z kolei są tak niskie, że jego działania i wskazówki są bezskuteczne. Ofiarą tego konfliktu jest oczywiście dziecko, które pozostaje w pewnej oczywistej sprzeczności - z jednej strony kocha i uznaje rodzica, z drugiej strony często jest wobec niego krytyczne i chciałoby się identyfikować z opiekunami, obawia się jednak bycia nielojalnym wobec ojca i matki. Czasami większą trudnością jest całkowity brak rodzica - dziecko oczekuje spotkania, zainteresowania z jego strony, a rodzic tego nie daje - nie odwiedza, albo umawia się na wizyty i nie przychodzi w ustalonych terminach. Cała złość i smutek odrzucenia spadają na rodzinę zastępczą - dziecko nie radzi sobie z trudnymi emocjami i często zwraca się przeciwko opiekunowi, reaguje agresją lub całkowitą apatią i depresją.

Nadmienić należy, że zmienia się specyfika samej rodziny zastępczej. W rodzinach biologicznych zanika więź, tradycje, wspólne spędzanie czasu, na rzecz wirtualnej rzeczywistości kreowanej przez portale społecznościowe. Zanika granica pomiędzy tym co dobre i rozwojowe, a tym co niedopuszczalne. Stąd dzieci trafiające do pieczy zastępczej mają znacząco zaburzone więzi, zakłócone funkcjonowanie społeczne, brak im autorytetów moralnych, często doświadczyły nadużycia emocjonalnego lub seksualnego. Tym samym piecza zastępcza nie polega już na zabezpieczaniu podstawowych potrzeb, a na całościowej, wielospecjalistycznej opiece nad dzieckiem.

Kolejnym problemem pieczy zastępczej jest okres przebywania dzieci w niej. Nadal utrzymuje się smutna tendencja, że dzieci trafiające do pieczy zastępczej pozostają w niej na długo, najczęściej do pełnoletności. Sytuacja taka ma miejsce, mimo wprowadzenia prawnych uregulowań – skrócenie okresu pobytu w zawodowej rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego do 4 miesięcy, z możliwością warunkowego przedłużenia do 8 miesięcy. W powiecie człuchowskim organizator pieczy zastępczej korzysta z przepisu dotyczącego warunkowego przedłużenia długości pobytu do czasu zakończenia postępowania. Poniższa tabela obrazuje okres pobytu dzieci w pieczy.

Tabela 16. Okres pobytu dzieci w pieczy (stan na 31 grudnia danego roku).

Rok	Forma pieczy zastępczej	Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej					
		do 3 miesięcy	3 - 6 miesięcy	6 – 12 miesięcy	1 – 2 lata	2 – 3 lata	powyżej 3 lat
2022	Rodzina zastępcza spokrewniona	0	3	3	3	0	21
	Rodzina zastępcza niezawodowa	0	5	3	3	3	2
	Rodzina zastępcza zawodowa	0	2	0	1	4	1
	Rodzina zastępcza zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego	1	0	0	5	0	1
	Rodzinny dom dziecka	0	0	0	0	0	0
2023	Rodzina zastępcza spokrewniona	0	1	0	5	3	19
	Rodzina zastępcza niezawodowa	0	2	0	5	3	6
	Rodzina zastępcza zawodowa	1	0	3	0	0	5
	Rodzina zastępcza zawodowa o charakterze pogotowia rodzinnego	0	0	1	1	3	1
	Rodzinny dom dziecka	0	0	0	0	0	0
2024	Rodzina zastępcza spokrewniona	6	0	4	0	5	18
	Rodzina zastępcza niezawodowa	0	1	5	1	4	10
	Rodzina zastępcza zawodowa	0	0	0	0	0	1
	Rodzina zastępcza zawodowa o	0	1	0	0	1	2

charakterze pogotowia rodzinnego							
Rodzinny dom dziecka	0	3	0	4	0	4	

Źródło: Dane sprawozdawcze PCPR Czulchów.

Jednym z problemów przy umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej jest brak głębokiej i trafnej informacji na temat ich dotychczasowej sytuacji osobistej i rodzinnej. Wiele rodzin dysfunkcyjnych nadal nie współpracuje z asystentem rodziny. Ponadto diagnozy sytuacji rodziny sporządzane przez asystentów dotyczą w znaczącym stopniu sytuacji socjalnej, natomiast nie zawierają szczegółowych informacji o historii rodziny, genogramie, więziach i zaburzeniach emocjonalnych. Brakuje również diagnozy psychofizycznej dziecka. Jest ona sporządzana dopiero po umieszczeniu dziecka w pieczy, na podstawie badania psychologicznego, wywiadu z opiekunami oraz rodzicami dziecka, jeśli są dostępni. Diagnoza taka nie jest adekwatna, ponieważ na wynik badania ma wpływ sytuacja odebrania dziecka ze środowiska rodzinnego, tym samym nie jest możliwe określenie jego wyjściowego stanu psychicznego oraz poziomu rozwoju. Dzieci trafiające do środowiska zastępczego bardzo często prezentują deficyty ze spektrum FAS. Dominują także zaburzenia postraumatyczne - często pod postacią niepokoju, nadpobudliwości z deficytem uwagi (zachowania opozycyjno-buntownicze), niepełnosprawność intelektualna, oznaki demoralizacji, depresje młodzieńcze, zachowania ryzykowne, zachowania seksualne, specyficzne zaburzenia umiejętności szkolnych, autoagresja. Większość dzieci prezentuje znacząco zaburzone więzi. Do tego dochodzą deficyty zdrowotne wynikające zarówno z chorób somatycznych, jak i zaniedbań opiekuńczych we wczesnym okresie rozwoju (brak szczepień o czasie, brak adekwatnej opieki medycznej, częste infekcje wynikające np. z posuniętej próchnicy lub nieodpowiedniej higieny), wreszcie trwałe uszkodzenia będące skutkiem przemocy. Wiele zaburzeń występuje łącznie. Dzieci w pieczy zastępczej wymagają szczegółowej diagnozy, zarówno psychologiczno-pedagogicznej, jak i medycznej oraz całościowej opieki. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada na organizatora pieczy obowiązek gromadzenia informacji dotyczących dziecka mającego trafić do środowiska zastępczego. Realizacja tego obowiązku napotyka na wiele zewnętrznych trudności – np. placówki służby zdrowia zasłaniają się tajemnicą medyczną i nie udostępniają dokumentacji medycznej dziecka. Z kolei Sąd w prowadzonym postępowaniu opiekuńczym posiada w większości informacje dotyczące rodzica i dysfunkcji w jego funkcjonowaniu, natomiast niewiele informacji związanych bezpośrednio z sytuacją dziecka, a Ośrodki Pomocy Społecznej również mają informacje przydatne do realizacji swoich zadań. Powoduje to sytuację, że prawie niemożliwe jest ustalenie potrzeb

psychicznych i emocjonalnych dziecka tuż przed umieszczeniem w pieczy. Brakuje głębokiej i trafnej informacji na temat dotychczasowej sytuacji osobistej i rodzinnej. Ze względu na przejawiane zaburzenia i deficyty, istnieje konieczność specjalistycznej pomocy terapeutycznej blisko miejsca zamieszkania dla dzieci i młodzieży. Aktualnie w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Człuchowie pomoc ta jest realizowana w postaci konsultacji psychologicznych. Odsyłani są także do Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej, Ośrodka Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży oraz Centrum Zdrowia Psychicznego.

Kolejnym problemem pieczy, mimo że nie w niej samej, ale mający duży na nią wpływ, jest praca z rodziną biologiczną. Wspieranie rodziny powinno się opierać na eliminowaniu sytuacji, w których dziecko musi opuścić rodzinę pochodzenia, a tym samym na podejmowaniu działań profilaktycznych poprzez współpracę różnych instytucji działających na rzecz dziecka i rodziny. Dlatego też na poziomie gminy niezbędne są działania zmierzające do wsparcia rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu swoich funkcji. Wprowadzenie systemu profilaktyki oraz współpraca różnych instytucji, które mają kontakt z dzieckiem, ma na celu zwiększenie efektywności działań na rzecz rodzin wychowujących małe dzieci i przeżywających trudności w wypełnianiu ról społecznych.

W celu dokonania diagnozy sytuacji opiekuńczej na terenie powiatu człuchowskiego, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Człuchowie wystąpiło do wszystkich ośrodków pomocy społecznej o dane niezbędne do dokonania analizy.

Dane uzyskane z ośrodków pomocy społecznej działających na terenie powiatu człuchowskiego wskazują, że w 7 gminach, w stosunku do 52 rodzin (łącznie przebywa w nich 155 dzieci) istnieje potencjalne zagrożenie odebrania dzieci i umieszczenia ich w pieczy zastępczej.

Tabela 17. Rodziny zagrożone odebraniem dzieci z podziałem na gminy powiatu człuchowskiego (wg danych uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej na dzień 31.12.2024r.)

Miasto/Gmina	Liczba rodzin zagrożonych odebraniem dzieci	Liczba dzieci
Miasto Człuchów	7	19
Gmina Człuchów	4	10
Miasto i Gmina Debrzno	5	14
Miasto i Gmina Czarne	10	43
Gmina Przechlewo	15	43
Gmina Rzeczenica	8	17
Gmina Koczała	3	9

Razem	52	155
-------	----	-----

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Rodziny biologiczne wskazane przez ośrodki pomocy społecznej działające na terenie powiatu człuchowskiego posiadają liczne problemy opiekuńczo – wychowawcze, takie jak: niewydolność wychowawcza rodziców, zaniedbywanie nauki lub nie realizowanie obowiązku szkolnego, zagrożenia demoralizacją, złe warunki socjalno - bytowe, uzależnienia rodziców. Często też rodziny te nienależycie lub w ogóle nie wywiązują się ze swoich obowiązków względem dzieci.

Na podstawie uzyskanych danych z ośrodków pomocy społecznej zauważyć można dużą ilość dzieci do 9 roku życia, (87 dzieci), które mogą potencjalnie zostać odebrane rodzicom. Poniższe dane, przedstawia tabela nr 18.

Tabela 18. Liczba dzieci i rodzin z podziałem na gminy powiatu człuchowskiego (wg danych uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej na dzień 31.12 2024r.)

Miasto/Gmina	Liczba dzieci w wieku od 0 do 9 lat zagrożonych odebraniem	Liczba dzieci w wieku od 10 do 18 lat zagrożonych odebraniem	Liczba rodzin zagrożonych odebraniem dzieci objętych wsparciem asystenta rodziny	Liczba rodzin zagrożonych odebraniem dzieci objętych innymi formami wsparcia
Miasto Człuchów	12	7	7	0
Gmina Człuchów	9	1	1	3
Miasto i Gmina Debrzno	10	4	5	0
Miasto i Gmina Czarne	28	15	10	0
Gmina Przechlewo	21	22	15	0
Gmina Rzeczenica	4	13	8	0
Gmina Koczała	3	6	3	0
Razem	87	68	49	3

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Ustawodawca nakłada na gminę, zgodnie z art. 10 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r., obowiązek organizacji pracy z rodziną. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie:

- konsultacji i poradnictwa specjalistycznego,
- terapii i mediacji,
- usług dla rodzin z dziećmi, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych,
- pomocy prawnej, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego,
- organizowania dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych dalej „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”, a także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Formy pracy, prowadzone w poszczególnych gminach na terenie powiatu bytowskiego obrazuje tabela nr 19.

Tabela 19.

Formy pracy z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych prowadzone przez ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu człuchowskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Formy pracy z rodziną realizowane w gminie na podstawie Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r.									
	Konsultacje i poradnictwo specjalistyczne	Terapia i mediacje	Usługi opiekuńcze dla rodzin z dziećmi	Usługi specjalistyczne dla rodzin z dziećmi	Pomoc prawna	Grupy wsparcia dla rodzin	Grupy samopomocowe	Rodziny wspierające	Placówki wsparcia dziennego	Inne
Miasto Człuchów	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie	tak	nie
Gmina Człuchów	nie	nie	nie	nie	tak	nie	nie	nie	nie	nie
Miasto i Gmina Debrzno	tak	tak	nie	tak	tak	nie	nie	nie	tak	nie
Miasto i Gmina Czarny Bór	tak	tak	nie	tak	tak	nie	nie	nie	nie	nie
Gmina Przechlewo	nie	tak	nie	tak	tak	nie	nie	nie	nie	nie
Gmina Rzeczenica	tak	tak	nie	tak	tak	nie	nie	nie	nie	nie
Gmina Koczala	tak	tak	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Konsultacje i poradnictwo specjalistyczne w 2024r. świadczyły na rzecz rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu człuchowskiego 4 ośrodki pomocy społecznej, natomiast terapie i mediacje zapewniało 5 ośrodków. Z informacji przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej wynika, iż były to terapie ds. uzależnień. Usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi w 2024r. nie zapewniał żaden ośrodek pomocy społecznej. Kolejną formą pracy z rodziną są usługi specjalistyczne dla rodzin z dziećmi, które realizowane są w 4 gminach (Debrzno, Czarne, Przechlewo, Rzeczenica) w ramach socjoterapii, logopedii, ponadto wsparcia udziela psycholog, oligofrenopedagog.

Pomoc prawna była świadczona w 5 ośrodkach pomocy społecznej (GOPS Człuchów, MGOPS Debrzno, MGOPS Czarne, GOPS Przechlewo, GOPS Rzeczenica). Konsultacje odbywały się w siedzibie OPS, w Punkcie Bezpłatnego Poradnictwa Prawnego. Porad prawnych udzielał radca prawny. W pozostałych gminach nie zapewniono tego typu pomocy.

Spotkań mających na celu wymianę doświadczeń oraz zapobieganie izolacji zwane „grupami wsparcia” nie były organizowane przez żaden ośrodek. To samo tyczy się grup samopomocowych.

Do zadań gmin w ramach pracy z rodzinami przeżywającymi trudności w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji należy również organizowanie wsparcia poprzez działanie: placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających. W dwóch ośrodkach pomocy społecznej z terenu powiatu człuchowskiego w 2024r. (MOPS Człuchów i MGOPS Debrzno) rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych mogły otrzymać wsparcie poprzez działanie placówek wsparcia dziennego. Placówki te czynne były przez 5 dni w tygodniu od godziny 15.15-18.15 (Gmina Miejska Człuchów), natomiast w Gminie Debrzno zajęcia prowadzone są przez 4 dni w tygodniu od godziny 14.00-17.00. Ponadto w Gminie Miejskiej Człuchów funkcjonuje świetlica socjoterapeutyczna, zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Z placówek korzystają dzieci i młodzież z Miasta Człuchowa pochodząca z rodzin zagrożonych alkoholizmem, patologiami, niewydolnych wychowawczo. W pozostałych ośrodkach nie funkcjonują tego typu placówki.

Żaden ośrodek pomocy społecznej w powiecie człuchowskim nie zapewniał rodzinom wsparcia w postaci rodzin wspierających.

Żadna Gmina nie prowadzi innych form wsparcia dla rodzin.

Tabela 20. Formy wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych prowadzone przez ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu człuchowskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Formy wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	
	Placówki wsparcia dziennego	Rodziny wspierające
Miasto Człuchów	tak	nie
Gmina Człuchów	nie	nie
Miasto i Gmina Debrzno	tak	nie
Miasto i Gmina Czarne	nie	nie
Gmina Przechlewo	nie	nie
Gmina Rzeczenica	nie	nie
Gmina Koczała	nie	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Największa liczba rodzin objęta wsparciem asystenta rodziny była w Gminie Czarne (36 rodzin), w Gminie Debrzno (18 rodzin), w Gminie Przechlewo (15 rodzin) oraz w Gminie Miejskiej Człuchów (14 rodzin). Podobnie kształtuje się liczba osób korzystających ze wsparcia asystenta rodziny. W gminach zauważalna jest wysoka ilość osób – Gmina Czarne – 137 osób, Gmina Debrzno – 60 osób, Gmina Miejska Człuchów – 55 osób, Gmina Przechlewo - 54 osób.

Tabela 21. Liczba rodzin i liczba osób korzystających ze wsparcia asystenta rodziny w ośrodkach pomocy społecznej z terenu powiatu człuchowskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny	Liczba osób korzystających ze wsparcia asystenta rodziny
Miasto Człuchów	14	55
Gmina Człuchów	13	40
Miasto i Gmina Debrzno	18	60
Miasto i Gmina Czarne	36	137
Gmina Przechlewo	15	54
Gmina Rzeczenica	8	32
Gmina Koczała	9	38
Razem	113	416

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Asystenci byli zatrudniani na umowę o pracę lub na umowę zlecenie. Na podstawie danych uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej, z terenu powiatu człuchowskiego, zauważyć można, iż najwięcej dzieci przebywających w rodzinach, które były objęte wsparciem asystenta rodziny było w Gminie Czarne (85 dzieci), w Gminie Miejskiej Człuchów (38 dzieci) oraz w Gminie Przechlewo (37 dzieci).

Ponadto zaznaczyć należy, iż w Gminie Czarne (13 rodzin), w Gminie Debrzno (8 rodzin) i w Gminie Człuchów (5 rodzin) objętych wsparciem asystenta rodziny było najwięcej rodzin, w których umieszczone były małoletnie dzieci w rodzinach zastępczych. W pozostałych gminach liczba tych rodzin jest niższa i kształtuje się następująco: GOPS Koczała - 2 rodziny, MGOPS Człuchów, GOPS Przechlewo, GOPS Rzeczenica - 1 rodzina. Niestety nie ma Gminy, która nie miała by dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.

Tabela 22. Liczba dzieci w rodzinach objętych wsparciem asystenta rodziny w ośrodkach pomocy społecznej oraz liczba rodzin których dzieci umieszczone są w pieczy zastępczej z terenu powiatu człuchowskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Liczba dzieci w rodzinach objętych wsparciem asystenta rodziny	Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, których dzieci umieszczone są w pieczy zastępczej
Miasto Człuchów	38	1
Gmina Człuchów	22	5
Miasto i Gmina Debrzno	33	8
Miasto i Gmina Czarne	85	13
Gmina Przechlewo	37	1
Gmina Rzeczenica	17	1
Gmina Koczała	24	2
Razem	256	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej.

Poniższa tabela przedstawia liczbę rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, których dzieci powróciły pod opiekę rodziny biologicznej. Analizując dane zauważa się, iż najwięcej rodzin – 3 rodziny z Gminy Człuchów odzyskały władzę rodzicielską i ich dzieci powróciły pod ich opiekę i wychowanie. Następne miejsce zajmuje Gmina Miejska Człuchów – 2 rodziny, i egzekwo po 1 rodzinie Gmina Czarne i Gmina Przechlewo.

Tabela 23. Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, których dzieci powróciły z pieczy zastępczej do rodziny w ośrodkach pomocy społecznej z terenu powiatu człuchowskiego.

Ośrodek Pomocy Społecznej	Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, których dzieci powróciły z pieczy zastępczej do rodziny
Miasto Człuchów	2
Gmina Człuchów	3
Miasto i Gmina Debrzno	0
Miasto i Gmina Czarne	1
Gmina Przechlewo	1
Gmina Rzeczenica	0
Gmina Koczała	0
Razem	7

Reasumując powyższe dane można stwierdzić, że gminy powiatu nie wykorzystują wszystkich narzędzi pracy, a przez to w niewystarczającym zakresie wspierane są rodziny. W związku z powyższym piecza zastępcza w Powiecie Człuchowskim nie odpowiada realnym potrzebom, nie jest w stanie zabezpieczyć tak dużej ilości dzieci.

IV. CELE PROGRAMU

Podobnie jak w programie na lata 2019-2021 oraz 2022-2024, głównym celem Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2025 - 2027 pozostaje dalszy rozwój systemu pieczy zastępczej w Powiecie Człuchowskim, z ukierunkowaniem na formy rodzinne.

Cele strategiczne i operacyjne Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2025 - 2027 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 24. Cele Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej

CEL GŁÓWNY: WSPARCIE I ROZWÓJ SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ	
CEL 1: Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej	
Kierunki działań	Zadania
Poprawa postrzegania i świadomości społecznej o pieczy zastępczej	Promowanie idei rodzicielstwa zastępczego w środowisku lokalnym oraz budowanie pozytywnego wizerunku rodzinnej pieczy zastępczej.
Zapewnienie adekwatnej do potrzeb ilości miejsc w rodzinnych formach pieczy zastępczej	Pozyskiwanie kandydatów do pełnienia funkcji rodzinnej pieczy zastępczej.
	Organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych, w szczególności zawodowych oraz niezawodowych.
	Przekształcenie już istniejących form rodzinnej pieczy zastępczej w rodziny

	zawodowe lub RDD.
Poprawa funkcjonowania rodzinnej pieczy zastępczej	<p>Wzmocnienie kompetencji opiekuńczo - wychowawczych poprzez organizowanie szkoleń, warsztatów, kursów i superwizji.</p> <p>Wsparcie rodzin zastępczych przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Zapewnienie adekwatnego do potrzeb poziomu zatrudnienia w jednostce (pod opieką 1 koordynatora było 15 rodzin).</p> <p>Zapewnienie rodzinom zastępczym wsparcia specjalistycznego i pomocy w rozwiązywaniu sytuacji problemowych.</p> <p>Zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy dziecka niezbędnych badań specjalistycznych, w tym diagnoz psychofizycznych.</p> <p>Zapewnienie dzieciom i młodzieży umieszczonych i przebywających w pieczy zastępczej wsparcia i pomocy.</p> <p>Zapewnienie wsparcia rodzinom zastępczym przy współpracy z rodzinami biologicznymi.</p> <p>Zapewnienie rodzinom zastępczym pomocy finansowej (obligatoryjnej i fakultatywnej).</p> <p>Współpraca z innymi powiatami.</p> <p>Wzmocnienie współpracy i wymiana informacji międzyinstytucjonalnej na rzecz dziecka i rodziny.</p> <p>Organizowanie posiedzeń Zespołu ds okresowej oceny sytuacji umieszczonego w pieczy zastępczej dziecka.</p> <p>Prowadzenie rejestru osób zakwalifikowanych oraz pełniących funkcje rodziny zastępczej zawodowej, niezawodowej oraz prowadzących rodzinny dom dziecka.</p> <p>Ocenianie sytuacji dzieci znajdujących się w rodzinach zastępczych.</p> <p>Ocenianie rodzin zastępczych.</p> <p>Wsparcie rodzin zastępczych rodzinami pomocowymi.</p> <p>Zatrudnianie osób do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich.</p> <p>Organizowanie specjalistycznych szkoleń dla pracowników Zespołu ds. Pieczy Zastępczej.</p>
Integracja i edukacja środowiska lokalnego pieczy zastępczej	<p>Organizowanie spotkań integracyjnych i okolicznościowych dla rodzin zastępczych.</p> <p>Zapewnienie warunków do funkcjonowania grup wsparcia pieczy zastępczej.</p>
CEL 2: Rozwój i wzmocnienie instytucjonalnych form pieczy zastępczej	
<i>Kierunki działań</i>	<i>Zadania</i>
Zapewnienie dzieciom całodobowej opieki i wychowania w instytucjonalnej pieczy zastępczej	<p>Utrzymanie instytucjonalnej pieczy zastępczej zapewniającej standard opieki i wychowania.</p> <p>Zapewnienie miejsc dla dzieci i młodzieży w sytuacjach kryzysowych.</p>
Poprawa funkcjonowania	Zapewnienie zaspokajania niezbędnych potrzeb przyjmowanych i

instytucjonalnej zastępczej	pieczy	przebywających w pieczy instytucjonalnej dzieci i młodzieży na najlepszym poziomie, w szczególności realizacji potrzeb emocjonalnych, rozwojowych, zdrowotnych, bytowych, społecznych i religijnych.
		Organizacja, adekwatnego do potrzeb, wsparcia dla dzieci i młodzieży, w tym zajęć grupowych i indywidualnych: rekompensacji zaburzeń rozwoju, wsparcia edukacyjnego, rozwoju zainteresowań i uzdolnień, spędzania czasu wolnego i wypoczynku, rozwoju umiejętności społecznych.
		Integracja wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej.
		Organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów dla wychowanków umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej.
		Współpraca z rodziną biologiczną dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej
		Współpraca z innymi powiatami.
		Wzmocnienie współpracy i wymiana informacji międzyinstytucjonalnej na rzecz dziecka i rodziny.
		Organizowanie posiedzeń Zespołu ds okresowej oceny sytuacji umieszczonego w pieczy zastępczej dziecka.
		Podnoszenie kwalifikacji przez kadrę (np. nowe metody pracy z dzieckiem) oraz zapewnienie potrzebnego wsparcia (superwizje, wsparcie psychologiczne, szkolenia).

CEL 3: Wsparcie usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej i placówek, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej

<i>Kierunki działań</i>	<i>Zadania</i>
Poprawne funkcjonowanie w życiu społecznym.	Współuczestniczenie w sporządzaniu i realizacji indywidualnych programów usamodzielniania pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.
	Wspieranie osób usamodzielnianych w aktywnym uczestniczeniu w życiu społecznym, kontynuowaniu nauki i uzyskiwaniu kwalifikacji zawodowych, a także motywowanie do aktywnego poszukiwania pracy.
	Umożliwienie korzystania z poradnictwa specjalistycznego, w szczególności socjalnego, psychologicznego, pedagogicznego i prawnego.
	Organizacja zajęć informacyjno - edukacyjnych dla osób opuszczających pieczę zastępczą i placówki.
	Realizacja świadczeń finansowych zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawą o pomocy społecznej.
Wzrost kompetencji społecznych i zawodowych osób usamodzielnianych	Wspieranie osób ubiegających się o mieszkania z zasobów gminy poprzez pomoc w procedurze administracyjnej, listy polecające.
	Zapewnienie warunków do funkcjonowania grup wsparcia dla młodzieży z pieczy zastępczej i osób usamodzielnianych.
Optymalizacja procesu usamodzielniania wychowanków opuszczających pieczę zastępczą	Wypracowanie i wdrażanie standardów w zakresie usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej i placówek.
	Podnoszenie kwalifikacji i zapewnienie szkoleń czy superwizji dla osób realizujących zadania w zakresie usamodzielniania wychowanków.

IV. LIMIT RODZIN ZASTĘPCZYCH ZAWODOWYCH NA LATA 2022-2024

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadza obowiązek planowania i limitowania rodzin zastępczych zawodowych funkcjonujących w powiecie. Rodzina zastępcza zawodowa powstaje poprzez podpisanie umowy ze Starostą lub w jego imieniu – z Kierownikiem PCPR. Obligatoryjnie (w ramach limitu) w przypadku wniosku rodziny zastępczej zawodowej, która: spełnia warunki na rodzinę zawodową, posiada opinię koordynatora i posiada co najmniej 3-letnie doświadczenie jako rodzina zastępcza lub rodzinny dom dziecka. Natomiast fakultatywnie (w ramach limitu), w przypadku wniosku rodziny zastępczej niezawodowej, która: spełnia warunki na rodzinę zawodową i posiada pozytywną opinię koordynatora.

Na podstawie analizy danych dotyczących funkcjonowania pieczy zastępczej uwzględniając realne potrzeby i praktyki w zakresie liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej, ilości kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, odpowiedniego przeszkolenia na rodziców zastępczych, a także możliwości finansowych powiatu, ustalą się limit rodzin zastępczych zawodowych w latach 2025 – 2027:

- rok 2025 – utworzenie dwóch nowych rodzin zawodowych,
- rok 2026 - utworzenie dwóch nowych rodzin zawodowych,
- rok 2027 - utworzenie dwóch nowych rodzin zawodowych.

Limit ten jest rozumiany jako zapewnienie środków finansowych na ich zorganizowanie i prowadzenie, którego osiągnięcie będzie możliwe o ile uda się pozyskać rodziny spełniające wymogi ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

V. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Źródłem finansowania Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej będą:

- budżet Powiatu Człuchowskiego (zgodnie z art. 191 i 196 ustawy),
- budżet państwa (zgodnie z art. 197 ustawy),
- budżety samorządów gminnych (zgodnie z art. 191 ust. 9 i 10 ustawy),
- budżety innych powiatów (zgodnie z art. 191 i 196 ustawy),
- odpłatności rodziców biologicznych i osób zobowiązanych (zgodnie z art. 193 ustawy),

- dotacje oraz projekty w ramach środków z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- projekty konkursowe w ramach środków Unii Europejskiej (zgodnie z art. 197 ustawy),
- środki finansowe innych podmiotów współpracujących na rzecz realizacji zadań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

VI. REALIZATORZY PROGRAMU

Głównym realizatorem i koordynatorem Programu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Człuchowie, jednakże Program nie będzie możliwy do zrealizowania bez partnerów, którymi będą:

- Starostwo Powiatowe w Człuchowie,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Człuchowie,
- Centrum Zdrowia Psychicznego w Człuchowie,
- Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży,
- Ośrodki Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Człuchowskiego,
- Komenda Powiatowa Policji w Człuchowie,
- Rodziny zastępcze,
- Placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- Ośrodki Adopcyjne,
- Kuratorzy sądowi,
- szkoły z terenu Powiatu Człuchowskiego.

VII. ADRESACI PROGRAMU

Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Człuchowskim na lata 2025-2027 skierowany jest do:

- dzieci i młodzieży przyjmowanej i przebywającej w pieczy zastępczej,
- osób usamodzielnianych opuszczających pieczę zastępczą i ich opiekunów usamodzielnienia,
- rodzin zastępczych spokrewnionych, niezawodowych i zawodowych, rodzinnych domów dziecka,

- kandydatów do pełnienia funkcji rodzinnej pieczy zastępczej,
- osób i podmiotów realizujących zadania na rzecz pieczy zastępczej.

VIII. MONITORING I EWALUACJA

Stały monitoring programu będzie prowadzony przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Człuchowie, który na bieżąco będzie oceniał realizację Programu oraz proponował zmiany i aktualizację założeń, celów i skutecznych działań. W ramach rocznego sprawozdania z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie będzie analizowany stopień realizacji Programu dokonywany z właściwymi komisjami Rady Powiatu.

Przedstawiony „Powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej na lata 2025-2027” jest dokumentem otwartym, co oznacza, że w miarę potrzeb i zmieniających się problemów społecznych określone zadania mogą ulegać modyfikacji. Wyznacza nowe kierunki działania oraz zakłada kontynuację działań uznanych za potrzebne i wartościowe.

IX. WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘTYCH CELÓW

Za pomocą analizy porównawczej, wskaźniki mają przedstawić rozwój pieczy zastępczej w Powiecie Człuchowskim w latach, które obejmuje niniejszy program, będą nimi:

- liczba rodzin zastępczych w powiecie;
- liczba dzieci umieszczonych poza rodziną naturalną w pieczy zastępczej;
- wykorzystywanie środków na realizację programu;
- wsparcie merytoryczne i finansowe skierowane dla rodzin zastępczych;
- wsparcie merytoryczne i finansowe skierowane dla osób usamodzielnianych,
- zwiększenie liczby niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych,
- utrzymanie standardów pieczy instytucjonalnej.

X. ZAKOŃCZENIE

Rodzina, to najważniejsze miejsce w życiu człowieka. To w niej żyjemy, dorastamy, uczymy się tego co ważne - wartości, samodzielności i miłości. W rodzinie szukamy poczucia bezpieczeństwa i przynależności. Dając je i dzieląc się miłością bezwarunkową, uczymy dzieci tego samego,

pokazujemy, że każdy zasługuje na szacunek i szczęście. Rozwój dziecka może przebiegać harmonijnie wtedy, gdy są zabezpieczone te wszystkie jego potrzeby. Gdy nie jest możliwe, z różnych przyczyn, zapewnienie odpowiednich warunków w rodzinie biologicznej, to niezbędne jest włączenie się państwa w wychowanie dziecka. Odbywa się to poprzez umieszczenie w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na terenie Powiatu Człuchowskiego na lata 2025-2027 wyznacza kierunki działań uznane za potrzebne i wartościowe. Uwidacznia on również, że forma opieki zastępczej powinna respektować prawo dziecka do stabilnego środowiska wychowawczego, do utrzymania osobistych kontaktów z rodziną, w tym powrotu do rodziny naturalnej. W przypadku kiedy dziecko musi znaleźć się poza rodziną biologiczną należy stworzyć jemu dogodne warunki najbardziej zbliżone do rodzinnych, niezależnie na jak długo trafia do innych form pieczy zastępczej. Piecza zastępcza ma być uzupełnieniem pieczy rodzicielskiej, a nie formą, która pieczę rodzicielską na zawsze zastępuje.

KIEROWNIK
Powiatowego Centrum Pomocy
Rodzinie w Człuchowie
mgr Paweł Kisielowski

